

ТАҚРИЗ

ба фишурдаи рисолаи номзадии Муродзода Бахтиёр Сайалӣ дар мавзуи «Бедилшиносӣ дар Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷа илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.00. -Адабиётшиносӣ (10.01.01. - Адабиёти тоҷик. Равобити адабӣ)

Рисолаи Муродзода Бахтиёр Сайалӣ таҳти унвони «Бедилшиносӣ дар Тоҷикистон» таҳқиқоте устувор ва фарогир дар заминаи шинохти ҷойгоҳи Мирзо Абдулқодири Бедил дар миёни аҳли илму адаб ва андешаварзони тоҷик аст. Муҳаққиқ бо диди жарф ва пажухише устувор кӯшидааст таърихи бедилпажухиро дар миёни донишварони тоҷик воқеъбинона мавриди нақд баррасӣ қарор дода, бо ғирдоварии маводи фаровони илмиву оммавӣ раванди бедилпажухиро дар миёни мардуми тоҷик ба риштаи таҳқиқ кашад.

Аз нахустин саҳифаҳои фишурдаи рисола ошкор мешавад, ки муаллиф аз раҳёфти санчида, дониши густарда ва дилбастагии жарф ба мавзӯ бархурдор аст. Ӯ ба ҳубӣ дарёфтааст, ки баррасии рӯзгор ва осори Бедил танҳо пардохтан ба як ҷеҳраи адабӣ нест, балки рӯбарӯ шудан бо яке аз печидатарин ҷилваҳои андеша ва забон дар адабиёти тоҷик аст. Аз ин рӯ, Муродзода Б.С. талош варзидааст, ки ҷойгоҳи Бедилро дар паҳнои адабиёти форсии тоҷикии Варорӯд равшан қарда, ҳамзамон бозтоби шинохти рӯзгору осори ӯро дар миёни пажухандагони тоҷик ба дурустӣ баррасӣ кунад.

Яке аз барҷастатарин вежагиҳои ин навишта – ин баҳрагирии санчида аз таҳқиқоти пешинён аст. Муаллифи рисола бо санчиши дидгоҳҳои пажухишгарони номошнои тоҷик ҳамчун Абдурауфи Фитрат, Садриддин Айний, Н. Бектош, Субҳон Амиркулов, Бобобек Раҳимӣ, Нуралӣ Нуров ва дигарон тавонистааст намои равшан ва густурда аз раванди бедилпажухӣ дар Тоҷикистонро нишон диҳад. Ҳар ҷо ки ниёз будааст, муҳаққиқ ба нақд пардохтааст ва дар қанори баршумурдани афзалиятҳо аз қаму қостҳо ҳам ёдовар шудааст.

Дар баррасии чехраҳои барҷастаи ин мактаб, бетардид, номи устод Садриддин Айни дар ҷойгоҳе баланд медурахшад. Кӯшишҳои бунёдини эшон дар шинохт, шиносондан ва барҷастасозии ҷойгоҳи Бедил дар миёни аҳли адаби тоҷик сароғози дигаргунӣ дар нигариш ба мероси «сабки хиндӣ» дар Тоҷикистон ба ҳисоб хоҳад рафт. Устод Айни на танҳо Бедилро аз пардаи меҳолуди пегидагиҳо берун оварданд, ҳамчунин, бо нигоҳи жарфу забони равшани худ заминаи ҳамдиливу ошноии дубораи наслҳои ояндаро бо андешаву забони шеърӣ ин шоир фароҳам карданд. Навиштаҳои мавсуф, чи дар мақолаҳои пажуҳишӣ ва чи дар ёддоштҳои парокандашон, ҳамвора бо диққати назар, санҷидагӣ ва вафодорӣ ба матн ҳамроҳ буда, дар бозшиносии ҷойгоҳи Бедил дар адабиёти тоҷики Осиёи Миёна нақши басазое иҷро кард.

Пас аз С.Айни, талошҳои Бобобек Раҳимӣ, пажуҳишгари тавонои тоҷик, шоистаи зикр аст, ки бо таҳқиқоти дақиқу жарф ва низ бо баҳрагирӣ аз равишшиносии навини академӣ бедилпажухиро дар Тоҷикистон ба мартабае баланд расондааст. Кӯшишҳои Бобобек Раҳимӣ танҳо гузоришгарона ё тавсифӣ нестанд. Мавсуф зимни истифода аз равишҳои муосири адабиётшиносӣ, ошноии наздик бо сохтори забони Бедил ва дарёфти лояҳои жарфу пинҳони маъноӣ ашъори ин шоири забардаст, осори илмӣ дурахшоне падид овардааст, ки ҳам аз дидгоҳи академӣ устуворанд ва ҳам аз зовияи адабиётшиносии муосир ҳамсанг бо пажуҳишҳои ҷаҳонӣ ба шумор меоянд. Пажуҳишҳои анҷомдодаи номбурда чи дар гирдовариву ҷопи осори Бедил дар Тоҷикистон ва чи дар воқоии андешаҳову ҳунари суҳанпардозии ӯ аҳаммияти фаровон доранд. Осори матншиносӣ адабиётшиносии Бобобек Раҳимӣ дар бораи Мирзо Абдулқодири Бедил намунае аз беҳтарин диққат ва биниши илмӣ ба шумор меоянд.

Бахтиёр Муродзода бо ишораи дархуре, ки ба ҷойгоҳи устод Айни, Бобобек Раҳимӣ ва Нуралӣ Нурзод дорад, пажуҳиш ҳудро устувортар кардааст. Дар автореферати ӯ ин се чехраи дурахшони илмӣ дар

бедилшиносӣ на аз сари расми эҳтиром, балки чун сутунҳои устуворе дар сохтмони бедилшиносии тоҷик муаррифӣ шудаанд.

Аз нигоҳи сохтор рисола аз ҳамоҳангии дохилии хубе бархурдор аст. Шеваи дастабандии бобу фаслҳо, пайванди мантиқӣ миёни онҳо намоёнгарии ошноии муаллифи рисола бо сабки нигориши илмист. Ӯ тавонистааст бо баҳрагирӣ аз равиши таърихӣ-муқоисавӣ ва таърихиву адабӣ рисолае бинигорад, ки аз дидгоҳи иттилоотӣ илмӣ ва натиҷагирӣҳои дақиқ қобили ситоиш аст.

Забони автореферат устувору илмӣ буда, муаллиф ҳадафмандона аз истифодаи вожаҳои бегона ва насри илмӣ сангини арабимаоб парҳез кардааст. Дар бештари мавридҳо Муродзода Б.С. аз овардани вожагону ибораҳои пуртумтарок парҳез карда, кӯшидааст суҳанро бидуни ороиш бо забони ноби адабии тоҷик равшан баён намояд.

Чанбаи қиёс ва табодули афкори муҳаққиқон дар таҳқиқи Муродзода Б.С қобили таваҷҷуҳ аст. Ӯ ҷиҳати мудаллатар кардани андешаҳои ҳеш фароовардҳои зеҳнии адабиётшиносонро ба риштаи қиёс кашида, дар така бад-онҳо андешаҳои шахсии худро бароварда тавонистааст.

Дар қор аз ашъори Мирзо Абдулқодири Бедил мисолҳои зиёди шохид оварда шуда, бад-ин роҳ чанбаи илмӣ таҳқиқ ба тарзи шоиста таъмин гардидааст.

Ҳамчунин, истифодаи муҳаққиқ аз сарчашмаҳои дастияввали китобхонаҳои Тоҷикистон, Эрон ва таҳқиқоти нави илмӣ намоёнгарии пажӯҳиши пурмояи ӯст.

Пешниҳод мекунам, ки дар оянда муаллифи рисола доманай пажӯҳиши худро бо фаро гирифтани марказҳои бедилпажӯӣ дар Ҳинд, Эрон, Афғонистон, Покистон ва марокizzi эроншиносии ғарбӣ васеътар намуда, гуфтмонҳои илмиро дар ин замина бо ба коргирии равишҳои нави муқоисавӣ илмӣ мавриди таҳқиқи ҳеш дар шакли рисолаи докторӣ идома диҳад.

Бо ин ҳама шоистагиро, таҳқиқи Муродзода Б.С. баъзе камбудҳо ва нуқоти эродӣ низ дорад, ки зикри онҳо дар таълифи монографияи вай ва идомаи пажуҳишҳои марбут бар Бедил аз фоида ӯрӣ нахоҳад буд. Чунончи:

1. Ба андешаи мо, боби аввали диссертатсия зиёдати аст, чун дар ин мавзӯ таҳқиқоти зиёде чи аз ҷониби адабиётшиносон ва аз ҷониби таърихшиносон рӯйи кор омадаанд, ки дигарбора рӯй овардан бар он такроре беш нест. Худи унвони боби мазкур, ки мавсум бар “Баррасиҳо дар мавриди заминаи шинохти Бедил ва муҳити адабии замони ӯ дар Тоҷикистон” мебошад, гувоҳе бар ҳадафгурезии муаллиф хоҳад буд. Чун мақсуди муаллиф, аслан, таҳқиқи пешина ва ҳозираи бедилшиносӣ дар ҳавзаи илмии Тоҷикистон аст, на баррасии сиёсӣ иҷтимоӣ даврони Бедил, рӯйи бар мавзӯи мазкур то ҷое иҷтиноб аз асли мақсуд хоҳад буд. Бинобар ин, ҳиҷ ишколе надорад, ки муаллиф бо барканор кардани боби аввал якбора аз боби 2-юм оғоз намояд ва фаслҳое аз онро каме вусъат бубахшад.

2. Чун диссертатсия ба “Бедилшиносӣ дар Тоҷикистон” мавсум аст, унвонҳои кулли фаслҳо мебоҷаст дар бастагӣ бо номи кор гузошта мешуданд. Ин вижагӣ дар унвони бобҳо то ҷое риоя гардидааст, аммо дар фаслҳо маръӣ нагаштаанд. Хубтар мешуд, ба ҷойи исми фасли якуми боби дувум – “Хусусиятҳои мундариҷавию ғоявии осори ғиноии шоир” унвони “Таҳқиқи Хусусиятҳои мундариҷавию ғоявии осори ғиноии шоир аз ҷониби муҳаққиқон” ва ба ҷойи унвони фасли дувуми ҳамина боб – “Вижагҳои забон ва тарзи баён” исми “Вижагҳои забон ва тарзи баёни Бедил дар таҳқиқоти адабиётшиносони тоҷик” гузошта мешуд.

Ҳамин ҳолат дар боби сеюм ҳам, ки унвони “Таъсири Бедил ба шоирони Мовароуннахр ва нақду баррасии он дар бедилшиносии тоҷик”-ро дорад, мушоҳида мешавад, чун миёни ановини фаслҳо ва номи умумии боб робитаи мантиқӣ басо заиф аст. Чунончи, фасли нахустин боб “Заминаҳои маърифатӣ ва ҳунарии нуфузи Бедил дар ҳавзаи адабии

Мовароуннахр” ва фасли дувум “Равишҳои таъсирпазирии шоирони Мовароуннахр аз тарзи сухани Бедил” унвон дорад, ки бо номи боб алоқаи устувор надоранд.

Хубтар мешуд, дар ин маврид ҳам бо изофаи иборахое амсоли: “дар таҳқиқоти бедилшиносони тоҷик”, “дар густараи бедилшиносии ду асри ахири тоҷик”, “дар маҳдудаи бедилшиносии замони шуравӣ ва истиқлол” ва амсоли инҳо занҷираи мантиқ миёни фаслҳову боб мунъакид мегардид.

3. Дар автореферат дар иртибот бо навиштор, чи имло, чи китобат (// пунктуатсия) ва чи чоп низ, хатоҳо ва сахлангориҳо ба дида дармеоянд, ки зикри онҳо бесуд нахоҳад буд. Чунончи:

а) Масалан, дар кор чандин бор, аз ҷумла дар саҳифаи 6-и автореферат, ба ҷойи маҷмуа – маҷмӯа истифода шуда, ҳол он ки “у”-и ба истилоҳ дароз аз вожаҳои арабӣ барчида шудааст;

б) Дар кор гоҳо хангоми навишти адабиётҳои қисмати пойини автореферат қабл аз қайди солҳо ба ҷойи тире аломати нимтире гузошта шуда, ҳол он ки бар тибқи қавоиди навишторӣ бояд аломати дувум риоя гардад. Ҳамчунин, ҷо-ҷо, боз хангоми қайди адабиётҳо, пеш аз қайди сол аломати вергул гузошта шудааст, ки мебояст тире гузошта мешуд;

в) Дар саҳифаи 5-и автореферат як ҷо, сахван, ба ҷойи мақола – маҷола навишта шуда ва ҳам дар саҳифаи 6 шумораи 100 бо вожаи “солагӣ” бе нимтире оварда шудааст ва хатои ба истилоҳ техникӣ содир гардидааст.

Аммо, вучуди ҳамчунин камбудҳову сахлангориҳо дар киёс бо шоистагӣҳову мустаҳсаноти кор арзиши чандон ҷиддие надоранд, чун ислоҳи онҳо дар корҳои минбаъдаи муаллиф имконпазир аст.

Хулоса, фишурдаи рисолаи Муродзода Бахтиёр Сайалӣ таҳти унвони «Бедилшиносӣ дар Тоҷикистон» ба талаботи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба тартиб додани фишурдаи рисолаҳо иншо шуда, муаллифи рисола барои дарёфти дараҷаи илмӣ

номзади илмҳои филология аз рӯйи ихтисоси 10.01.00. – Адабиётшиносӣ
(10.01.01. - Адабиёти тоҷик. Равобити адабӣ) сазовор шуморида
мешавад.

Муқарриз:

Доктори илмҳои филологӣ, профессор,
мудири кафедраи забон ва адабиёти тоҷики
Донишгоҳи давлатии Данғара:  Саидчаъфаров О.Ш.
Сана: 12.05.2025

Маълумот барои тамос:

Суроға: 735320, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
вил., Хатлон, ноҳ. Данғара, куч. Марказӣ
Тел: (+992) 909093184
E-mail: Ozod_060374@mail.ru

Имзои Саидчаъфаров О.Ш.-ро тасдиқ менамоям:
Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи давлатии Данғара:



Тоирзода С.Т.